

वापसी

जानेवारी १९७२

नास्ति कामसमो व्याधिर्नास्ति मोहसमो रिपुः,
नास्ति क्रोधसमो बह्निर्नास्ति ज्ञानात्परं सुखम् । ॥ १ ॥

[कामवासनेत्याख्या रोग नाही, मोहासारखा शत्रु नाही, क्रोधासारखा अग्नि नाही (आणि ज्ञानाबरोबर) ज्ञानातून मोठे सुख नाही.]

क्रोधो मूलमनघातां, क्रोधः संसार बंधनम्,
धर्मस्यकरः क्रोधस्तस्मात् क्रोधं विसर्जयेत् ॥ २ ॥

[क्रोध हा सर्व अनर्घाचे मूळ कारण होय, त्याच्यामुळे संसाराचे बंधन (बंधनते) आणि धर्माचा क्षय होतो ! म्हणून क्रोधाचा त्याग केला पाहिजे.]

क्रोधो हि शत्रुः प्रथमो नराणां,
वेहसिषतो देहवित्तसिनाय,
यथास्थितः काष्ठगतो हि बह्निः,
स एव बह्निर्दहते शरीरम् ॥ ३ ॥

[क्रोध हा शत्रूचाच प्रथम शत्रु होय, ज्या प्रसंगी अस्वस्थताही आणि शरीराचा जाळव टाकतो.]

क्रोध

प्राचीन काळी सिद्धपुरी नगरीत एक योगी
रहात असे. त्याच्याबरोबर अनेक
शिष्यपण अस्त. तो योगी मधून मधून
राजाकडे जाई आणि धर्म व नीति संवधाने
उपदेश करून राजाच्या मनाला धर्मात देत
असे. म्हणून राजाच्या मनात योग्याविषयी
फार श्रद्धा व शक्ति होती.

राजाने एकदा योगीपणांना राज-
वाड्यातच येऊन रहायला सांगितले आणि
त्यांच्यासाठी व त्यांच्या सर्व शिष्य वृंदासाठी
सर्व व्यवस्था राजवाड्यात करून देण्यात
येईल. वसे देतील सांगितले.

परंतु योग्याला ते पसंत पडले नाही. तो
म्हणाला—“राजा, मी एक निवस केला
आहे, दर रोज फक्त पांच धरी मिळा
मिळेल तिच्यावर त्या दिवसाची मूक श्राव-
नासवी. एकाच धरी राहून पोट भरतां
येणार नाही, मला.”

योगी म्हणाला ते ऐकल्यावर राजाने
राज्यभर दवडवी पिटविली की योगी किंवा
त्याचे शिष्य कधी शिक्षा मागण्याला आले
तर त्यांना पोटभर शिक्षा घालावी. म्हणून
त्या दिवसापासून योग्याकडे व त्याच्या
शिष्याला पुष्कळ भिक्षा मिळू लागली. ते
पाहून कित्येक गरीब लोक त्या योग्याच्या
शिष्टमंडळीत सामील झाले.

एकदा योगी भिक्षेला निघाला आणि
एका तांडीच्या दुकानासमोर उभा राहला.
दुकानदार बाहेर येऊन म्हणाला—“योगी-
राज ! आत यावे. परंतु श्राव्याकडे जाय-
त्याला वेण्यालायक नाही नाही, जाहे ती
ही तांडी आहे.

योगी आत गेला. दुकानदाराने एका
मातीच्या भांड्यात तांडी ओतून दिली,
“कृष्णार्पणम्” म्हणून योग्याने एकाच
पोटात ती सर्व तांडी मिळून टाकली.

कु. गुणवंत देसमुख

आपल्या मुक्ता ताडी पिताचा पाहून सर्व शिष्यांना फार आश्चर्य वाटले व आनंदही वाटला. सर्वांनी एकेक मातीचा पेलभर ताडी पिऊन टाकली.

त्याचा परिणाम असा झाला की योग्याच्या सर्व शिष्यांना ताडीची चव कळली आणि चटकपण लागली. ते अट्टल पिणारे झाले.

दुसरी गोष्ट अशी घडली की राजाला ती गोष्ट कळली. योग्याने व त्याच्या शिष्यांनी ताडी प्याल्याचे कळल्यावर राजाने आपल्या द्वारपाळक्यांना त्या योग्याला किंवा त्याच्या शिष्यांना राजवाड्यात पाऊल टाकू देऊ नसा अशी आज्ञा केली.

अशातच येथे योग्याविरुद्ध गावभर चर्चा होऊ लागली. त्यामुळे लोकांच्या मनांत योग्याविषयी शुभा भाव उत्पन्न झाला. म्हणून त्याच्या पुरेशी भिक्षा मिळतचाली झाली. प्रत्येक घरासमोर त्याला फार वेळ उभे रहावे लागे. त्याच्या शिष्यांची उपासमार

सह्यायन महाराज चोर महाराज जेव्हा राजाने सर्व शिष्यांमंडळी एकेक कळन त्याला मोडून निघून गेली.

आणखी काही दिवस गेल्यावर तो योगी एका सोनाराच्या दुकानासमोर भिक्षेसाठी जाऊन उभा राहला. योग्याला पाहून सोनार धट्टेने म्हणाला—“योगिराज, आपल्याला वैष्णालामक साह्याकडे काही नाही. हे जिवळलेले सोने वाहे. बेऊ का ?”

योगी म्हणाला—“हो दे की.” सोनाराने एका बारोक्या मातीच्या बाटीत चिमट्याने घेऊन जिवळलेला योग्याचा कडेत रस आणून जिला योग्याने जोडे मिटून “कृष्णार्पणम्” म्हणत तो सर्व रस पिऊन टाकला आणि देकरा देत निघून गेला.

योग्याचे ते दिव्य राजाच्या कारावर गेले. तो योग्याचा महिमा पाहून चकित झाला. तो स्वतः त्या योग्याच्या शोचार्प झाला आणि त्याने त्याचे पाय धरून क्षमा मागितली.

सहावा चोर

उज्जैन राज्यातली ही एक जुनी गोष्ट आहे. राज्यभर चोरांचा मुळमुळाट वाढला होता. राजाच्या शिपायांनी चोरांना पकडण्याची धिक्कत केली. पण सर्व प्रयत्न अवशरही ठरले. राजधानीतल्या श्रीमंत नागरिकांनी राजाकडे आपले गाऱ्हाणे नेले व म्हणाले—“महाराज! आपणाव काही प्रयत्न केलात तर आम्हाला या चोरांपासून मुक्ति मिळेल.” राजाने त्यांना लवकरच चोरांचा मुळामुळाट बंद करविण्याचे वचन देऊन पाठवून दिले.

मध्य रात्रीच्या सुमारास राजा स्वतः वेध घालून निघाला आणि चौकात येऊन उभा राहला. थोडपा वेळाने एकेक कळन चार जण वेधे आले. राजाने जवळ जाऊन विचारले—“मी येऊ का तुमच्या दोळ्यांत? तुमच्याच सारखा मी व्हा एक चोर आहे. तुमचे विशेष काय, सांगा !”

“मी कडली चित असली तरी भोक पाहू शकतो.” पहिला चोर म्हणाला.

“मी प्रत्येक प्राण्याच्या आवाजाचा अर्थ सांगू शकतो.” दुसरा म्हणाला.

“कुत्रा लावलेल्या पेटीचा तुसता वास घेऊन पेटीत काय आहे, हे मी सांगू शकून.” तिसरा म्हणाला.

“मी एकादा कोणाचा आवाज ऐकला की पुढे कित्येक वर्षे लोटली तरी मी तो कोणाचा आहे हे ओळखू शकेन.” चवथा चोर म्हणाला.

नंतर चारही चोरांनी राजाला विचारले—“आता, तू आपले विशेष काय, सांगशील की नाही ?”

“माझ्याबरोबर राहणाऱ्या चोरांना कधी फांबीची शिक्षा होणार नाही.” राजा म्हणाला. नंतर पांचवी जण बोरी करायला निघाले. राजाने बूट राजवाड्यातच बोरी

कारावी असे मुचाविले. इतर चोरांना ते पसंत पडले. सर्व राजवाड्याजवळ येऊन पोचले. पहिल्या चोराने भितोला भोक पाडायला सुरवात केली. इतक्यात कोठेकुई ऐकू आली.

"याचा काय अर्थ?" राजाने दुसऱ्या चोराला विचारले.

"घराचा मालक उठला आहे, असा त्याचा अर्थ आहे," दुसरा चोर म्हणाला. इतक्यात धुवड झोळले. राजाने त्याचा अर्थ विचारला. दुसरा चोर म्हणाला- "याचा अर्थ घरमालक आपली तोरी पाहला आहे."

ते ऐकून चोरांनी तोरीचा विचार सोडला व चकित होऊन परस्परांकडे पहात

लगेच दुसरा देखील भूकू लागला.

"कुवी काय म्हणत आहेत?" राजाने दुसऱ्या चोराला विचारले.

"पहिला कुवा आल्याला पळत आ, म्हणतो आहे आणि दुसरा कुवा पहिल्या कुवाचे तोंड बंद करत म्हणतो आहे," दुसऱ्या चोराने अर्थ सांगितला.

"आज गुंभराकून विमत ताही. वला आणखी कोठे तरी जाऊ," चोर म्हणाले.

"तुम्ही भिण्याचे मळीच कारण नाही जे बान सुरू केले ते पुरे करा. मी तुम्हाला वाचविण्यासाठी भायला जोब काढला तयार आहे," असे म्हणत राजाने चोरांना प्रोत्साहन दिले. दुसऱ्या चोराच्या हुंवारी

आपल्या घराच्या मालकाच्या घरात पण दिलेले असे चारही चोरांना वाटले. म्हणून मगच भीति वाटत असून ही जे काम सुरू केले ते तब्येस न्यावयाचे ठरवून पहिल्या चोराने भितोला भोक पाडायला सुरवात केली.

चोरांना राजवाड्यात सहा पेढ्या मिळाल्या. तिसऱ्या चोराने त्यांचा वाच घेऊन म्हटले- "काय पण आपले भाव्य! या पेढ्यात हिरे आणि सोन्या-चांदीच्या वस्तू आहेत!"

पांच ही चोरांनी पाच पेढ्या उचलल्या व महावी पेटी भितोल्या भोकाजवळ ठेवून तेथून पाप काढला. दुसऱ्या दिवशी एका

विशिष्ट जागी भेदायचे ठरवून पाचही चोर आपापल्या वाटेने निघून गेले. अर्थात राजा आपल्या वाड्यात परतला.

सकाळी उजाडले. पाहरेकऱ्यांचा प्रमुख सर्व डोक्याक आहे की नाही पाची पाहणी करीत भितोला भोक हुरीत येत आला. आल्या पाच पेढ्या पाहोवा आल्या होत्या व महावी भितोल्या भोकाहाजवळ होती ती त्याने पाहिली. पाहरेकऱ्यांचा प्रमुख लगेच ती पेटी उचलून घेऊन आपल्या घरी ठेवून आला आणि सरळ राजाकडे जाऊन म्हणाला- "महाराज! जाम्ही डोक्यात तेल घालून राजभर पाहू दिला तरी चोर आमच्या डोक्यात भुल घेऊन राजवाड्यातल्या शरित्यांच्या सहा पेढ्या चोकर घेऊन गेले."

सहावा चोर कोण असावा, हे राजाला वाटले. त्याने मुख्य पाहारेकऱ्याला, "काळजी करू नकोस आज रात्री सर्वे चोर सांपडतील," असे सांगून पाठवून दिले.

त्या दिवशी रात्री चार चोर ठळ्या जागी आले तेव्हा शिपायांनी त्यांना घाबरे, दुसऱ्या दिवशी सर्व चोरांना बरबारात हजर करण्यास आले व त्यांना फांशीची शिक्षा देण्यात यावी असा राजाना हुकूम झाला.

ते ऐकून चौथा चोर राजाला ओळखून म्हणाला-"महाराज, काल रात्री आम्ही चोरीला निघालो तेव्हा एक पांचवा चोर आमच्या बरोबर आला होता. निष्पत्त्यापूर्वी त्याने आम्हांला वचन दिले होते की त्याच्या साथीदारांना फांशीची शिक्षा झाल्यास तो सोडवील. परंतु त्याने आपल्या त्या वचनाप्रमाणे आम्हांला सोडविले नाही. आपण बी फांशीची शिक्षा दिली आहे ती पांचव्या चोराला देवील लागू आहे का?"

वचनाचे पालन करणार आहे." नंतर समासवाकडे वळून राजा म्हणाला-"मीच होतो तो पांचवा चोर! मी या चोराची शिक्षा फक्त रद्दच करीत नाही तर त्याची जीबी पेटी उचलून नेली होती ती बी त्यांना दक्षिण देतो. कारण यांच्या मनात एकेक विशेष गुण आहे. आजपासून त्यांना माझ्या दरबारात आणू मिळेल व ते चोरोचा धंदा सोडतील. परंतु सहाव्या चोरविषयी आपणां वेकी एकाचा ही कल्पना नसेल. तो आमच्या पाहारेकऱ्याचा प्रमुख आहे."

राजाच्या तोंडचे ते अल्पेक्षित वाक्य ऐकून त्या प्रमुखाचा चेहरा एकदम पडला. त्याच्या घरात सहावी पेटी झडतीत सापडली. त्याला राजाने ह्मणारीच शिक्षा दिली आणि त्याचे काम चारही चोरांना दिले.

शिंजारथ

[१५]

[साहाजबळ वाट पहात असताना सेनापतीच्या मुलाचा खडगवर्मा व जीवदत्त दोघांनी भयभीत करून पळवून जावने. तो आपल्या सैनिकांबरोबर पळत गेला. परभुघारी तळ्याला साहाजबा पोहोचल्यास सोडून खडगवर्मा व जीवदत्त उत्तरेकडे वाटा वाटा हाका जोडणाऱ्या काढी आले. जोडणाऱ्याकडे पाऊल टाकताच त्यांना काही सैनिकांनी घेरले. पुढे-]

खडगवर्मा व जीवदत्त दोघे त्या घोडे-त्वाराकडे चकित होऊन पहाऊ उभे राहले. हे लोक महेंद्रनगरने सैनिक तर नसतील ना, असा एक संशय जीवदत्तच्या मनात येऊन गेला. तो गोष्ट त्यांना विचारावी असे वेस्तील त्याला वाटले. वण तिलक्यात एका घोडेस्वाराने माला उगारून दोघांना गुपचुप चलायला संकेत केला व म्हणाला-"आमच्या राजाकडे चला. मागे

पुढे करू लागलात तर हा माला आप्पार जाईल! पाहतां काय? चला!"

खडगवर्माचा ज्ञात तत्त्वज्ञी तलवारोवर मंला, परंतु जीवदत्तने त्याला थांबवून त्या घोडेस्वाराला विचारले-"तुमचे महाराज कोण? तुम्ही महेंद्रनगरचे शिपाई आहात का?"

"अरे, महेंद्र नगर कोठे आणि आमचे आनंदपूरचे राज्य कोठे? आमचे महाराज नित्यानंद महाप्रतापी महाराज आहेत.

"बांदीवा"

Fullscreen

127

X

◀

⋮

▶

16 / 76

शापण यांच्या महाराजांना आपली बोळक करून दिली तर ते आपल्याला आपल्या वाटेने जाऊ देतील." जीवदत्त म्हणाला.

त्यानंतर खड्गवर्मा व जीवदत्त त्या घोडेस्वारांबरोबर नित्यानंद महाराजांकडे गेले. नित्यानंद महाराजांनी दोघांना खालपासून बरपरीत लक्षपूर्वक पाहिले आणि विचारले—“तो कुट्ट बिघ्नेश्वर पुजारी कोणत्या मुद्देत राहतो? त्याचे शेत काय काय आहेत? त्याच्याबरोबर जंगली लोक किती आहेत? त्या राजसी हत्तीला त्याने कसे काय वश केले? या सर्व गोष्टी बघायला त्या सांगून याकण्यात तर तुम्हांला जीवदान मिळेल. माहीतर आयच्या जागी तुमचा धिरच्छेद होईल.”

ते प्रत्येक जीवदत्त चकितच झाला. त्याला थोडा राग देखील आला. तरी स्वतःला थोडा आपत्त तो म्हणाला—“महाराज! अश्या विचारलेल्या एकाही प्रस्नाचे उत्तर आमच्याकडे नाही. बिघ्नेश्वर पुजारी कोण, कोठे राहतो वगैरे आम्हांला काही एक माहीत नाही. आम्ही खरे तेच समेत आहो व कोट बोळक्यानी आम्हांला सरजच नाही. कारण आम्ही तीर्थाटनाला निघालेले तरुण मुक जातो.”

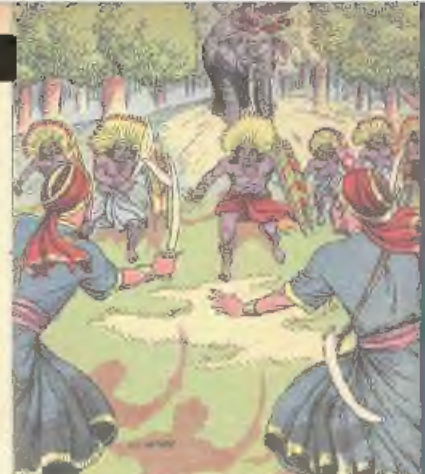
अन्ने पण तुम्ही क्षत्रिय आहां व तीर्थाटनाला निघाला आहां ह्या गोष्टीवर विश्वास कसा करावयाचा?” राजाने विचारले.

“पहा, मी तुझी खात्री करून देतो.” असे म्हणत खड्गवर्माने ध्यानेतून तलवार उभारी. त्याच वेळी थोड्या अंतरावर रातागुन “बिघ्नेश्वर पुजारी की जय!” असा जयजयकार करीत काही जंगली तरुण शेत असलेले पुढे शेत असलेले दिवले.

रत्नातून राजा नित्यानंदाने आपल्या सैनिकांना आज्ञा केली—“बघता काय, शत्रूवर हल्ला करा. त्यांची ठोकी उडवा!”

राजाचे दिपाई शत्रूवर हल्ला करण्याकरिता पाचगार, दत्तभगत हूर एक भक्कर मोठा राक्षसो हुसी दिसला. तो सामान्य हुत्तीच्या मानाने तीन पट तरी मोठा होता. त्याच्या पाठीवर मुकुट धारण करून बिघ्नेश्वर पुजारी होता.

त्या राक्षसी हत्तीच्या पाठसाथ राजाने सर्व दिपाई धारण करीत लागले आणि काही पळू लागले. राजादी लोक त्यांचा पाठसाथ बघून लागले आणि राजाच्या रथाजवळ येऊन पोचले. राजा सोडघाने सिंहप्रवृत्त करीत म्हणाला—“आनंदपुरच्या शूर सैनिकांना आपल्या राजाचे रक्षण

करता शेत नाही वाटते? भितरी भागूबाई! या राजादी लोकांशी शौर्याने लढा द्या.”

त्या बघवडीत त्याचा एक थोडा वजून दकवे विकडे पळू लागला. दुसऱ्या थोड्याने एकदा राजादी भागसाला बोरात काय सारली. दिपाई, राजाचे रक्षण करण्याऐवजी पळून जात असलेले राजाने पाहिले. त्याचबरोबर त्याला हेदेखील दिसले की ज्या थोद्या तरुणांना संजयावर त्याच्या सैनिकांनी धरून आणले होते ते जागचे आयी उभे होते. ते बिघ्नेश्वर पुजाराचे हस्तक असते तर त्यांनी राजावर हल्ला केला असता. ते शत्रूचे हस्तक नाहीत याची खात्री पटताच राजा त्यांना जडून म्हणाला—“क्षत्रिय

कीर हो! तुम्ही पुजाऱ्याचे हस्तक नाही, याची मला खात्री झाली आहे. तुम्ही या मकटानुन साडे रक्षण कराल तर तुम्हाला माझ्या दरबारी घानाची जागा मिळेल. मी वचन देतो."

रवात थरथर कोपत वसलेल्या राजाच्या पाहून आणि त्याच्या बंदी करणाऱ्या रानटी वडणांना आणि दूर राक्षसी हत्तीवर बसून हुकूम सोडणाऱ्या पुजाऱ्याला पाहून जीवदत्तला राजाची दया जाली. तो खड्गवर्माला म्हणाला—"खरे खोटे काय, हे आपण पागाहून पाहून घेऊ. प्रथम या राजाचे रक्षण करणे आपले कर्तव्य आहे. त्या राक्षसी हत्तीवर बसलेल्या पुजाऱ्याला पाहून

सांगून जीवदत्त आपल्या कुवडीने रानटी लोकांना मारीत बडवीत जोराने राक्षसी हत्ती उभा होतार तिकडे निघाला.

जीवदत्तला पुढे निघालेला पाहून खड्गवर्मा विशुद्धेगाने रानटी लोकांवर नुटून पडला आणि त्यांची डोकी उडवीत पुढे निघाला. रानटी लोक बाबलून बाऊन हत्ती उभा होता तिकडे पळू लागले. हत्तीच्या पाठीमागे उभे राहून पुढे काय होते हे पहात राहले.

ते दुष्ट पाहून राजा नित्यानंद खूष झाला. आनंदाने म्हणाला—"शौर्य व साहस असावे तर असे! हे दोघे वीर म्हणजे जणू नाहीत समुद्रतच आहेत. त्यांमिळय इतक्या रानटी लोकांना बळवून लपवणे शक्य पळते. गोष्टीत व पुराणाने शौर्य साहसाच्या कथा ऐकल्या किंवा वाचल्या आहेत. पण इतपक्ष डोळ्यांनी त्या मी आज पहात आहे."

"बाता तुम्हाला कळले ना की, आम्ही तुमच्या शत्रूंचे हेर नाही. आता राजघातीला परत जा शिकारीच्या नाशत विनाकारण या मकटाने मापडलात आणि आम्ही वण फसलो." जीवदत्त म्हणाला.

"आमच्या राजघातीत नेऊन यथोचित सत्कार करविण्याशिवाय तुम्ही जाणार? मी तुम्हाला आपल्या दरबारात उच्च मानाची

वका" नित्यानंद राजा म्हणाला.

"आम्हाला पुरस्कार अगट ह्याचा मोह नाही. आम्हाला निरोप वा. आम्ही आपल्या तोंबोटनाला निघतो." असे म्हणत जीवदत्तने खड्गवर्माकडे सार्थक नजरने पाहिले.

खड्गवर्मा त्याच्या तलवारीला लागलेले रक्त हुडपाच्या घानांना पुसू लागला आणि त्या राक्षसी हत्तीकडे पाहू लागला.

जे रानटी लोक हत्तीच्या आज स्वरक्षणासाठी पळून येले होते ते हत्तीवर बसलेल्या पुजाऱ्याला काहीतरी सांगत होते. पुजारी घाना घोर दैत खड्गवर्मा व जीवदत्त यांच्याकडे पहात होता.

जीवदत्त जबळ येऊन खड्गवर्माला म्हणाला—"मित्रा, तुला तुम्हां आपल्या तलवारीचा प्रयोग करावा लागणार असे वाटते आहे. तो त्या रानटी तरुणांना पुन्हा आपल्यावर सोडण्याच्या विचारात आहे. म्हणून त्यांच्याशी अलन्याला नक्कीच युद्ध करावे लागणार."

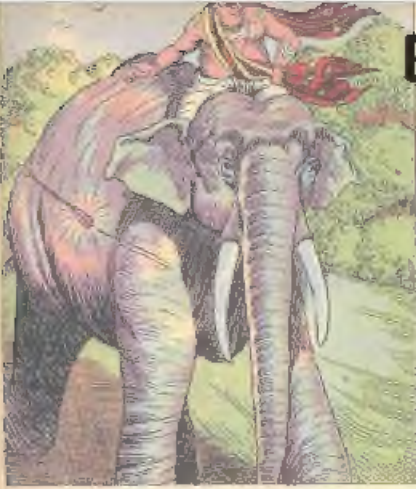
जीवदत्तचे डोळ्यां पुरेदेखील झाले नेमेल, राक्षसी हत्ती एकाएकी खाली उतरू लागला. त्याचा केश पाहून खड्गवर्मा देखील थक्क झाला. म्हणाला—"जीवदत्त! हा कोणत्या जातीचा हत्ती असेल दे?

दिसायला दोन हत्तीएवढा आहे. त्याची ती लांबलांब पावले पहा. त्याची सोड हालत नाही, की अकडली आहे कळत नाही!"

"हा हत्तीच आहे का, मला संशय येतो आहे." खड्गवर्मा म्हणाला.

त्यावेळी सारथी राजाचा रथ बळवणार होता. सर्व सैनिक दूर उभे राहून हत्तीकडे पहात होते. हे लोक कोणत्या क्षणाला येथून पाय काढतील, सांगला येणार नाही असा विचार करून जीवदत्त नित्यानंदला चांगले ऐकू जाईल इतक्या उच्च स्वराने म्हणाला—"तुम्ही रथ बळवून येथून निघून जा. आपले सैनिक पळून जाण्याच्या विचारात आहेत!"

Fullscreen

127

X

◀

⋮

▶

20 / 76

आहे. त्याच्या अंगावर कातडे नसून पोलादाचे कवच आहे. त्याच्या अंगावर सोडलेला बाण त्याच्या अंगाला लागून दूर जाऊन पडतो. त्या राक्षस हत्तीला ठार करण्याचा आम्ही मिरनिराळ्या प्रकारे प्रयत्न करून पाहिला. पण अगदीसवी क्षाल्यामुळेच आम्हांला त्याची भीति वाटते आहे." नित्यानंद म्हणाला.

पोलादी कवचाची गोष्ट ऐकून खड्गवर्माना आश्चर्य वाटले. तो जीवदत्ताला म्हणाला—"काय रे हा हत्ती ऐरावत आतीचा का आहे? त्याच्या अंगावर म्हणजे पोलादी कवच आहे? तरमग आपण ते पाहिलेच पाहिजे!" असे म्हणत खड्गवर्माने धनुष्यावर बाण बडबून हत्तीच्या पोटाचा तेंग धरला. बाण सरळ हत्तीच्या पोटाला लागला अन् 'खणूण' असा आवाज साला आणि बाण दूर जाऊन पडला. ते पाहून विष्णेश्वर पुजारी आनंदातिरेकाने हँसू लागला.

"त्या पुजाऱ्याची हिंमत प्रशंसनीय आहे. पण हत्ती इतका मोठा कसा काय आहे बुवा? त्याच्या अंगावर सोखंडी कवच कसे काय? हत्तीचे हे गुपित उलगडल्या-शिवाय कुठे जलता आभा नये." खड्गवर्मा म्हणाला.

थोडे काही क्षेपे घेऊनच लढाई विसले आहे. पुजाऱ्याच्या डोक्यावर हा मुकुट कसा काय? माचे राजाची वीर कां वरे आहे? कदाचित पुजाऱ्याचा घंटा सोडून राजाची मादी पटकावण्याची महत्वाकांक्षा असेल मनात त्याच्या. त्या हत्तीच्या समाचाराक जाऊ या." पीकदत्त म्हणाला.

खड्गवर्मा व जीवदत्त त्यांच्याकडे येणाऱ्या हत्तीकडे वळले. ते पाहून नित्यानंद व त्याचे अनुयायी सैनिक किंकरुंज्य विमूड होऊन पहात उभे राहले. सर्वांना दोघांचे ते दुस्साहस वाटले. हत्ती त्यांना खगाव्यात एकटून पायाखाली दाबून ठार केल्याशिवाय राहणार नाही.

परंतु विष्णेश्वर पुजारी हत्तीवर बॅफिकीर पणे बसून आंबूबाजूला चालणाऱ्या रानटी तरुणांना वीर रेत पुढे येत होता. धीड्या केळाने तो जीवदत्त व खड्गवर्मा दोघांना संबोधन करून म्हणाला—"हे वीरश्रेष्ठ हो! वा, को तुमचे स्वागत करतो. तुम्ही माझ्या अनेक अनुयायांचा वध केलात त्याचा मला थोडा देशील राग नाही. मी त्यांना, वाटल्यास तपोबळाने पुन्हा जिवंत करीन. परंतु या जंगलात तरुण वीरांचा तोटा नाही. म्हणून ते करण्याची गरजच नाही. मी एक विचारीतो, तुम्ही माझ्या बाजूला या आणि छोटी वचने देणाऱ्या या राजाची सोद

मोठ्यास मला सहाय्य करा. तुम्ही मयत केलीत तर धन, दौलत जहागीर, तुम्ही मागास ते मी घावला तयार आहे."

पुजारी म्हणाला ते ऐकून खड्गवर्मा व जीवदत्त हसू लागले. ते त्या हत्तीपासून थोडा फुटावर उभे राहून विष्णेश्वर पुजाऱ्याला म्हणाले—"अहो पुजारी, तुम्ही आपल्या हत्तीला तेथेच थांबवून ठेवा. आपण प्रथम परस्परांशी थोडे बोलून घेऊ या."

पुजाऱ्याने हत्तीच्या गंडस्थलावर एक दुस्का मारला. हत्ती उभा राहला. जीवदत्तने हत्तीकडे लक्षपूर्वक पाहिले व विचारले—"अहो पुजारी, तुम्ही म्हणालात,

नित्यानंद आपल्या सैनिकांना उद्देष्टून म्हणाला—"आपल्याला मिण्याचे मुळीच कारण नाही. हे दोघे वीर असेपर्यंत तो राक्षस हत्ती आपल्या अंगाला सिवणार, देखील नाही." नंतर तो खड्गवर्मा व जीवदत्त दोघांना म्हणाला—"तुमचे शौर्य व साहस स्तुत्य आहे. त्या विष्णेश्वर पुजाऱ्याच्या हत्तीला ठार करू शकलात तर माझे व माझ्या राज्याचे रक्षण केल्याचे थेंब तुम्हांला कायेल."

"त्या हत्तीला पाहून तुम्ही का भितां आहा? एक वार करताच त्याची सोड गळून पाली पडेल किंवा पाय मोडेल." खड्गवर्मा म्हणाला.

राजाने छोटी बत्तीने दिली ती कोणती? आम्हाला ऐकू वा तरी!"

विघ्नेश्वर पुजाऱ्याने त्याला कोणकोणते स्वप्न पडले आणि स्वप्नातल्या पोस्टीवर राजाने कसा अपमान केला ते सर्व सांगितले व म्हणाला— "मी ज्या हत्तीवर बसलो आहे तो इंधाऱ्या ऐरावताचा जवळचा नातोबार्दक आहे. हा एक हजारारून जास्त वर्षे बघाचा आहे. मी साऱ्या मदतीने आनंदपूर जिकणार आहे. तुम्ही त्या राजाची मदद करण्याच्या भातगडीत घेऊन व्यर्थ प्राणास मुकाल, तुम्ही याच्या बाजूने त्याच्याशी लढा, पाहिजे तर. तुम्ही सामाज ते मी मुद्दाला देईन."

पुजाऱ्याच्या बोलण्याच्या रीतीवरून खड्गवर्मा व जीवदत्त दोघांना बाऱ्चर्मा-बरोबर संकापण आली. खड्गवर्मा राक्षसी हत्ती होता त्या दिशेने पावले टाकीत पुढे निघाला आणि म्हणाला— "तरमग हा ऐरावत जातीचा हत्ती आहे म्हणता? आणि बघाने एक ह्जार वर्षांचा आहे, नाही का?

Full Screen 127

खड्गवर्मा व जीवदत्त दोघांनी हत्तीच्या जवळ येऊन पोचला. ते त्याची सोड पाहून हुरी खरा आहे की नकली हे पाहू लागले. त्याच वेळी पुजाऱ्याने हत्तीच्या गंडस्थलावर एक बुक्का मारला. दुसऱ्या क्षणास हत्तीने आपली सोड बळवून खड्गवर्मा व जीवदत्त दोघांना पकडले. त्याच वेळी राक्षसी तरुण मंडळी पुढे आली व त्यांनी त्या दोघांना बरले.

त्या स्थितीत खड्गवर्मा व जीवदत्त दोघांना काही एक करता आले नाही. विघ्नेश्वर पुजारी आपला राक्षसी आनंद दर्शवीत खदखदां हसला आणि म्हणाला— "मी ह्यांना गुहेतल्या देवळात घेऊन जातो. तुम्ही नित्यानंद राजाला धरून येऊन या."

राक्षसी अनुयायी उड्या मारीत नित्यानंद राजाकडे त्याला धरायला पावले. सारण्याने रथ फिरविला. नित्यानंदाने आपल्या सैनिकांना त्या राक्षसी लोकांना थोपवून ठेवण्याचा आदेश दिला. (क्रमशः)

अपराधी कोण?

विक्रमादित्याने आपला हट्ट सोडायो नाही. तो झाडाजवळ गेला, प्रेत खांब्यावर काडून घेताले आणि नेहमीप्रमाणे तीनपणे स्मशानाख्या दिशेने वाळू कागला. तेव्हा प्रेतात बसलेला वेताळ त्याला म्हणाला— "राबा, तू काही अपराध केल्याशिवायच शिखा भोगित असावास असे वाटते. पण तुला माहीत नसेल, धुक तरुण मुलक अपराध करून ही दंड मंत्रालयाशिवाय सुटून गेला होता. त्याची गोष्ट मी तुला सांगतो. लक्ष देऊन ऐक." असे सांगून वेताळ गोष्ट सांगू लागला.

एक प्रवासी बरेच दिवस श्वास केल्यावर दमून गेला आणि संध्याकाळी कांचन-नगर नावाच्या गावी येऊन पोचला. ते गाव खाला नकेच होते. म्हणून कोठे उतराने हे त्याला कळना. शेवटी एका घरगळ्या म्हुरांड्यात झोटावर तो झोपला, दमून

वेताळाच्या गोष्टी

भोव्याभुळे श्रमिनीछा अंग लागताच त्याला धोप आली.

थोड्या वेळाने बोणी खरी बोलत असल्याचे ऐकून त्याची झोप मोडली. कोणी दोन व्यक्ती अगदी हळू बोलत होत्या. प्रवासी पडल्या पडल्या त्यांचे बोलणे ऐकत होता. त्याच्या आवाजावरून व संभाषणावरून दोघांपैकी एक तरुण युवक आहे व दुसरा गावातल्या शिपाई आहे हे त्या प्रवाच्याने ओळखले.

"हे पहा, गोरी करणे हा एक मोठा अपराध आहे. तू या लहान वयात हा अपराध का केलास? राजाचा दंड या जगात आणि मेल्यावर नरकवास, तुला शोषावा लागणार!" शिपाई म्हणाला.

नाइलाजाने हा अपराध केला. या वेळेस मला क्षमा करा. मी पुन्हा बोरी करणार नाही." तो तरुण युवक म्हणाला.

"तुला बोरी का करायला लागली रे? खरे सांग" शिपायाने विचारले.

त्या तरुण मुलाने आपली कठण कहाणी थोडक्यात सांगितली. म्हणाला-"मी एका गरीब कुटुंबात जन्मलो. माझे बाबा माझ्या लहानपणीच वारले. बाकी आई धीमंत लोकांच्या घरी लहान मोठी कामे करी व जी मिळकत होई त्यावर कुटुंबाचा खर्च चाले. थोडे पैसे असेच काही दिवसांनी जमले. म्हणून तिने एक लहानशी खानावट

सुमाराग एक जोडपे आमच्या घरी आले. आईने त्यांच्या आंचोळीची व्यवस्था करून दिल्ली व संपाकाला लागली. तिने त्यांच्यासाठी पुन्हा संपाक केला. दोघे जेवून खाऊन रात्री आमच्याच घरी झोपली.

परंतु दुसऱ्या दिवशी सकाळी दोघे तबरा वायकी गृतावस्थेत आढळली. वैद्यांनी दोघांना तपासून पाहिले आणि विषप्रयोगाने दोघे मेल्याचे सांगितले. रात्री त्यांनी जे खाल्ले होते. त्यातच काही खाद्यपदार्थ उरले होते. त्यात मेलेली पाल सापडली ती चुक माझ्या आईच्या हातून नकळत पडली होती. आकून वृजून असे कोणी

करील का? परंतु ती गोष्ट राजाच्या दरबारी गेली. राजाने माझ्या आईला फांसीची शिक्षा सांगितली. काही दरबारी लोकांनी या अपराधाबद्दल एवढी मोठी शिक्षा देऊन नये असे सांगितले. कारण एक तर ती स्त्री होती व ती चुक नकळत घडली होती.

रावाने विचार करून एका मर्दियाच्या आत दहा हजार रुपये दंड सरकारात व भरल्यास फांसीची शिक्षा देण्यात यावी असा निर्णय दिला.

बातां एवढी मोठी रक्कम कोठून आणायची हे मला कळना. मी लाकडे फोडून स्वतःचा उदरनिर्वाह करू लागलो.

अगरक्षक

एका राजाना एका बंधरक्षकाची गरज होती. त्या बाणी काय करायच्या असताना अनेक तरुण जागे. परंतु साहित्य व पात्राळ हे दोन गुण जागेतल्या तऱ्हाणीकरा पुरवून बोधाच लागणाले विसून आले. त्यांची एकाद्या शिवालाचे बंधरक्षकाच्या एकादरी काम करणाऱ्यांशी निवडण.

प्रधानाने प्रथम एकाज सोनवून विचारले- 'समय, राजाचा शत्रू उचलून असताना जाले आहेत तर तू काय करशील ?'

बाणी बुद्ध्याची पोषणा करून आणि शत्रूचा पराभव करून राजाचा पोषून घेऊन येईन,' पहिला म्हणाला

प्रधानाने दुसऱ्याला तीस प्रश्न केला

ती म्हणाला- 'मी जिवंत पोसण्यात म्हणजे मला ठार केल्याशिवाय शत्रू राजाच धरून काय काय घेऊन जाईन ?

अर्धाही त्या उलगडकर संतुष्ट होऊन प्रधानाने पहिल्याला बरो आयला मागितले प्रश्न दुसऱ्याला अगरक्षकाच्या पदावर नेमले

प्राधान्याच्या पदवीपुत्र यथे विश्वासगार

न्यायाचा एक तरुण बाधून राहता

असा त्याचा उद्देश त्याच वेदशास्त्रांचा

असा तो त्याच्या विद्वान नपादन केली

तोही तर त्याच्या तहान भागली नाही.

न्याय जसाय शिकविला या जगान पुष्कळ

असा तो त्याच्या नात्याने निरतिगळघा

न्याय तो त्याच्या नात्याने करणाऱ्या हेतूने

न्याय तो त्याच्या नात्याने करणाऱ्या हेतूने

न्याय तो त्याच्या नात्याने करणाऱ्या हेतूने

न्याय तो त्याच्या नात्याने करणाऱ्या हेतूने

न्याय तो त्याच्या नात्याने करणाऱ्या हेतूने

न्याय तो त्याच्या नात्याने करणाऱ्या हेतूने

न्याय तो त्याच्या नात्याने करणाऱ्या हेतूने

न्याय तो त्याच्या नात्याने करणाऱ्या हेतूने

न्याय तो त्याच्या नात्याने करणाऱ्या हेतूने

न्याय तो त्याच्या नात्याने करणाऱ्या हेतूने

असलेला पाहून खाली उतरून आला त्याने

विश्वासागराचा जन्म केले

विश्वासागराने खोले उघडून पाहिले

तरुणमोर एक दीर्घकाय मनुष्य उभा

त्याने नम्रतापूर्वक विचारले- 'बाधण कोण

हे नाही मी ओळखले मी पाटलीपुत्राचा

राहणारा आहे, माझे नाव विश्वासागर भी

वेदशास्त्रांचा अभ्यास केला आहे तरी

विद्येची तहान भागली नाही म्हणून मी

विद्वान पंडितांच्या बोधार्थ निघालो आहे '

ते एकून ब्रह्मराक्षस म्हणाला- 'मुला!

जान बफाट आहे तू महा महिने माझ्या-

बरोबर राहलास तर मी तुला सर्व विद्या

शिकवून विद्वान पंडित करी विश्वासागराने

मोठ्या बोधाने त्या ब्रह्मराक्षसाचे शिष्यत्व

स्वीकारले

थानंतर ब्रह्मराक्षस पुन्हा शांडावर बसून

वसला विश्वासागर ब्रह्मराक्षस बसला होता

विद्यासागर सर्वे पान हका बाढोडधात
बांधुने घळने स्वदेशी निधाळा. हो कर्लिंग

पंथादिनां यथा उच्यते परां वक्तुं
 गौरी आदि नैदानां शैल्यनु तिनं स्यात्
 औषधपाणी करविले पुष्कळ दिवस उपवास
 तपसां करीत तांश प्रवास कर्त्यामल

तत्र एकं रूपं च नरः प्राच्यते
इत्येतं शब्दं प्राच्यते इत्येतं शब्दं
इच्छा अनेकानि एषां निष्ठी पदेषु की
त्यानी एकादशेदेखील विवाहास तया
यत्तु तद्वा अगत्यात्मा पदं त्याग्यते

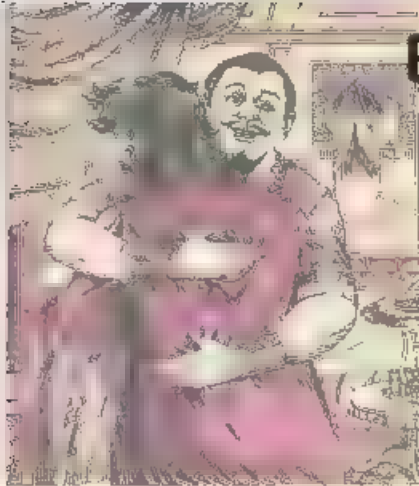
१० वा सर्व प्रकाश के उत्तर में प्र. धर्मा के
दक्षिण कर्ण है एकदशा राजाकाच काय
आह. सी राजाकडे जाऊन आपल्या

ती चिट्ठी पाहून अकर आनंदाने ताच्या
हाथ्या आणि अचानक बंधुद होऊन
जमिनीवर पडला त्याच्या हातातला पैसा
जमिनीवर आडछून फुटला व त्याचे तुकड
फरशीवर पसरले. एका तुकड्यावर त्याच
डोक आदळले म्हणून कपाळाला स्पर्श पडला
आणि रमन बाहेर लावले.

‘मं दृष्ट पाहून हिजडा धावताना आणि
नेवून पडून गेला अकरच्या मित्रमंडळींनी
त्याला सहारा देऊन दस्तऐवज श्याचे रक्त
पुसले व म्हणाले—‘हा अपशकुनी नोकर
असेच काही तरी करून घेवतो तो चिट्ठी
लिहिणारा बघा बाहेर प्याला नवचंद्रक
वलीच्याकडे पोचते करून पाचवे कोरडे
आहायला सांगा.’

त्रिंशो लिङ्गिणाञ्चला धरयासाठो
गुणाम धावन्त पञ्च अन्तः पञ्चोऽष्टा वातप्रण

विचारले

"मी दमाकसहून आलो माझे माव अत्तफ ! अत्तफ म्हणाला

'खास दमाकसकथे सहणारे आहो! की जख्मसहण्या एकाद्या मावचे, अत्तफ विचारले

"पूर्वी तुम्ही कधी अत्तफ नावाच्या व्यक्तीचे नाव ऐकले आहे का? तो एक धात्री म्हणून प्रसिद्ध होता!" अत्तफने काही वेळ थांबून पुन्हा विचारले,-

"दमाकसना अत्तफच्या घरी तुमची व त्याची मैत्री जमली ते खर खर माहीन आहे आणि यात धड मला ते टांबाळ माहीन आहे की तुम्ही त्याच्या वेचकीशी निवडले की तुम्ही दमाकसला परत येत असतो वाचन करत त्याचे आपल्या निरापेक्षतेला त्या वेळी आपण ज्या पन्नातून दस्त घेतले त्याच पन्नातून तोदेखून त्याच्या असलेल्या म्हणाला

"जे माझे वारे आहे पण निरापेक्षीत या मैत्रीत काय मला ब त्याच काय काय?" अत्तफ विचारले

आता तू मो काय माण त्याच्या तसिबात राठ फिरविशी असलेल्या मैत्री त्यावर जो जो प्रसंग तुम्हाला तो हो

मिया! घीच तो दुहेरी अत्तफ!"

ते एकदा नफर भोठ्याने जोरून म्हणाला: "मा अत्तफ!" आणि त्याने अत्तफला प्रमाने मिठी मारली त्या भावनेत दोष बोट बोट देहमान विसरले नंतर बोयानी परस्परविषयी बोलायला सुरवात केली

त्यानंतर अत्तफ अत्तफला प्रमाने हात करून महाकात घेऊन गेला, त्याच्या बांधोळीची अवस्था केली व त्याला उत्तमोत्तम वस्त्रे परिधान करायला देऊन खोलीकडे बोलावून घेऊन गेला

अत्तफ त्याला खेचते मजूर वस्त्रे घेऊन निघून गेला

दमाकसला यथ मा याव्यावज जिवित्त म काय कमा श्रमते हे गजित श्रम

अत्तफ व पत्तनज नम्रण कर पाहिले

अत्तफने त्याच्यावर जो जो प्रसंग गजरेले त्याच प्रसंग याचप्रमाणे त्याने म्हणाला

अत्तफला जागे माव असलेल्या त्याच्या वस्त्रांचे वस्त्रे घेतले

आता

अत्तफ त्याला कोण कोणत्या कामी मदत मिळाली

आता यथ श्रमप्रमाण करीत त्याने त्याच्या या मैत्रीत त्याच्या याव्यावज जिवित्त म काय कमा श्रमते हे गजित श्रम अत्तफ व पत्तनज नम्रण कर पाहिले अत्तफने त्याच्यावर जो जो प्रसंग गजरेले त्याच प्रसंग याचप्रमाणे त्याने म्हणाला अत्तफला जागे माव असलेल्या त्याच्या वस्त्रांचे वस्त्रे घेतले आता

अन्तर्गत बापत्या घरी बळन जाताना जकर भाटत म्हणाला—“मिबा! तुम्ही प्राणप्रिया पत्नी येथेच आहे तिच्या पवित्र अंगाला मी स्पर्शदेखील केलेला नाही तिच्याशी जल आलं तरी तिचा चेहेरा देखील मी पाहिला नाही मी तिला काडी मोड देऊन पुण्याशी विवाह करून घेण्यास मुक्त केले आहे तू तिचा स्वोकार कर.”

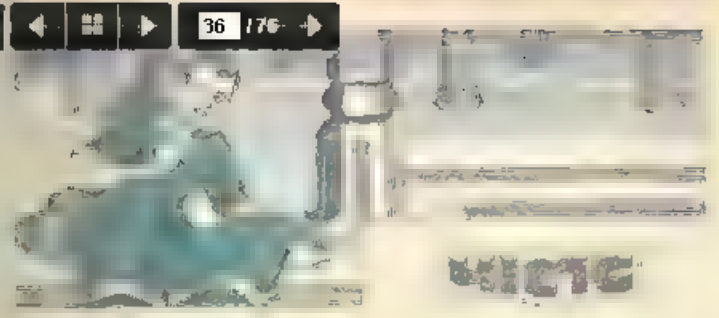
अशा तऱ्हेने पतिव्रतीचे मीलन पुन्हा होऊ शकले.

खलीफांच्या आर्जेने इमस्कसच्या प्रमुख अधिकार्याला कैद करून अंधार कोठरीत राखण्यात आले.

जफरची मैत्री व खलीफाचा परिचय संपादन करून अल्प सपत्नीक वगदादला काही दिवस आनंदानं राहून मित्रमंडळींच्या आग्रहास्तव इमास्कसला परत गेला इमास्कसला परत जाणं खलीफांना पसंत नव्हते परंतु खलीफांनी त्याच्याकडून इमास्कसचा मुख्य अधिकारी होण्याची

अल्पक इमास्कसला गेला तेव्हा व... स्वागतासाठी सर्व सत्कारांप्रमाणे २०० हातें तोरणं दिवा दसी व दाऊदो... होनी अल्पक सत्कारांमुळे गौर गरीब... होने ते आज आनंदानं त्याच्या स्वागता... साठी जमलं हातें व हर्षव्यक्ति करीत होतं खलीफांनी तगार रक्षकाला फाडला विळा घिरी होनी वण अल्पक मित्राच्या करून त्याला मुक्त केले

खलीफा रात्रभर वाचीत असता त्या पुकी इसला आणि मग रडू लागला होता तर त्या पुन्या संघातली गोष्ट काय होती पण खलीफा ही गोष्ट पार विसरून गळ होते. जफरने देखील त्या मुनकाला गोष्टीची आठवण खलीफांना करून दिली नाही खलीफा व जफर दोघांना त्या रात्राची दखल टगली नाही तर जफर त्याची दखल घेण्याचं कारणच काय? (संपूर्ण)

महिन्या गावेंवर एक बूढ राजा राज्य करीत अस त्याला बघ चालू जफरी मदारवली नावाची एकच पत्नी होती तिचा बाजा जिवत असता मला तिचा राज्याभिषेक झाला व ती झाली राजा. तिचा बाबा तिला म्हणाला— मला तू लग्न करून घे. पण तू मला त्याच्याकडून आपला वंश चालू करेल, नाही तर तुझ्याबरोबर वंश जाईल. मदारवलीच्या अनंत विवाह झाला व मुठीच दुसऱ्या नव्हती कारण पुढागने लग्न करून तिच्यावर नवरेपणा झाला हे तिला मुठीच पसंत नव्हते. कारण ती आपल्या आज्ञांनुसार म्हणाली— राजा! वंश चालू ठवण्यासाठी मला पुण्याशी लग्न केले तरी पोटी जन्मलेला मुलगाच आपल्या गादीला वंश तो राजघराण्यातलाच हवा अस वारस होईल

कोट आहे? समजा एकदा राजाच्या लग्न करून तर तो गादीचा वारस होईल व गादीवर बसल. अग आताया आज्याला समजावून समजून तिनं एका सामान्य दरवाजाशी लग्न करून घेतले. तो नावापुरता तिचा पति होता त्याला दरवाजात किंवा राज्यात विशेष महत्वाचा हुद्दा नव्हता राजघाटघाट राहून खऊन पिकून तो स्वस्थ पडून राही. राणी मदारवलीला काही काळ लातल्यावर एक मुलगी झाली तिचे नांव मिना मदारमाला असे ठेवले ती जन्मल्यावर मदारवलीचं आजोबा वारले मन्षा पूर्वी तिच्या आज्याने तिला जेवढे बीलाबून सांगितले की मुली, तुम्ही मुलगी लक्षाची झाली की दिवस लवून काढून दे तिच्या पोटी जन्मलेला मुलगाच आपल्या गादीला वंश तो राजघराण्यातलाच हवा अस वारस होईल

मंदारमाला बघात आली तेव्हा जवळ-
पावण्या राज्यातून तिच्या सुंदर व पराकामी
राजकुमारांकडून मागण्या येऊ लागल्या.
कारण राजकुमारांनी घाटविल्या राज
सुताना मंदारमालीने अपमान केला. कारण
तिच्या कोणत्याही राजभराभ्यात भुलीचे
लग्न करून शायदे नव्हते एखाद्या सामान्य
माणसाशीच विवाह करून घ्यायचे असे
तिच्या मनात होते तिची मुलगी राणी
व्हावी व तिच्या नवरा तुलासासारखा
तिच्या आज्ञाप्रमाणे वागवत असावा असे
तिच्या मनात होते

ही गोष्ट मद्रुदेशा बुराज मकरंद याला
कळली त्यानं एका सामान्य माणसाचा
पुत्राला घेऊन आणि मणिपूरला आला

आला असल्याचे ह्यामागच्या राजा
होण्याकडून तसे कळविल्यावर राणीच्या
आजून त्याला आज नेण्यात आले

'काय पाहिजे तुला?' राणीने विचारले.
'मी राजकन्येशी विवाह करण्याच्या
हेतूने तिला मागणी घालायला येतो
आहे.' मकरंद म्हणाला.

'काय नांव तुझे' कोवला राहुणारा'
राणीने विचारले

'महाराणी, मी एक सामान्य माणूस
आहे मला घरदार नाही' तिच्या मनातून
मकरंद दिसायला देखावा होता मुलीला
मनातून देखावा पण सामान्य माणूस असा

'राजकन्येशी विवाह करून घेईन परंतु
मला गोष्टीची स्पष्ट सांगते, माझ्या मनातून
नाच राणी होणार व तुला आयुष्यभर
तिच्या आज्ञाबाहेर काही काम करता येणार
नाही' तुला आपला नवरोपण तिच्यावर
नाशिल्या येणार नाही' मकरंदने होकार
दिला व विवाह ठरला

मंदारमाला आप तिच्या गुप्तपणे
आला म्हणाला-"मुली तू या लग्नाला
नकोय देऊन तुझ्याहून काही योग्य-
दल्या माणसाशी लग्न करून घेईस मुली
जिणेन मनातून तुझ्या आईचे डोकं फिरले
आहे त्याच्यामागचीच तू रहावीस असे
तिच्या मनात

त्यानंतर मंदारमालाच मागल्या होणाऱ्या
पतीला एकांतात भेटून म्हणाली-"तू
माझ्याशी लग्न करून मुली होणार नाहीस
अयोग्य पतीवर कोणत्याही स्त्रीचे खरे
प्रेम नसते आपल्याहून मोठ्या हुद्यावर
बसणाऱ्या बायकोकडून लग्ना प्रसाची अपेक्षा
करणे व्यर्थच आहे"

ते ऐकून मकरंद स्मित करून म्हणाला-
'मी स्वतःची गोष्ट स्वतः पाहून घईत.
मी नक्कीच तुला प्रेमपात्र होऊ शकेन मी
सर्व गोष्टींचा विचार करूनच हूर देशातून
तुला मागणी घालायला आलो आहे"

मकरंद जे म्हणाला त्यात मंदारमालेला
आनंदविषवास दिसला ठरल्या प्रमाणे
दीर्घाचा विवाह झाला विवाह होताच

पडणार एवढे भी सांगतो. तुमचेच नुकसान होईल म्हणून सांगतो" एवढे सांगून गणू धोनी निवून घेला

'गांववळ लोक माना बहु नव्हाची काय कल्पना असणार? या वेळी इंद्राला काय वेड लागले आहे पाऊस पाडायला?" त्याने मजुरांना असे सांगितले व 'काम चालू ठेवा', म्हणाला

परंतु सुयस्तीच्या सुभारस एकापकी सांताच्याचा वार सुरू झाला, विजा चमकू लागल्या आणि समुद्रधार पाऊस पडू लागला

शेतास काम करणारे शेतकरी व मजूर काम ठाकून घरी पळून गेले. धोच्याच्या बोलण्याकडे हुलस करून त्याची धट्टा

वाटला. बापण वेळीच सावध झाला. तर एवढे नुकसान झाले नसते ज्योतिष-शास्त्राचा मी एवढा पंडित, पण माझ सधे ज्ञान त्या धोच्याच्या भविष्यासमोर जिन-मोलाचे ठरले. परंतु गणू बोव्याला हे कळले कसे? त्याने कोणाला तरी विचारल असावे तो पंडित कोण बरे असावा? धणूलाच जाऊन विचारला गेला ज्योतिष्याने मतही ठरविले.

दुसऱ्या दिवशी सकाळी पाऊस पावला तेव्हा ज्योतिषी गणू धोच्याकडे गेला आणि त्याने त्याला विचारले- "काय रे गणू, तू म्हणालास मला काळ संध्याकाळी मोठा पाऊस पडेल अन् वादळ पण आले. पण

तुला काळण नाक्यच पाहणं

"बरोबर म्हणालात ज्योतिषीबुवा! मला माझ्या गाढवाने ते सांगितले. वादळ येण्यापूर्वी ते आपली पाठ कुमानीसारखी बांधविले त्याच्या अंगावर केस उबे राहतात व झुपट घालून ते थरथर कांपू लागते. काल अगदी तसेच त्याने केल होते म्हणून वादळ येणार हे मी सांगितले" गणू म्हणाला

"अरे गणू" मी मने ज्योतिष शास्त्र घेतून प्याले आहे तरी मला ज काळल नाही ते गाढवाला कळले यावर माझा विश्वास नसत नाही" ज्योतिषी म्हणाला

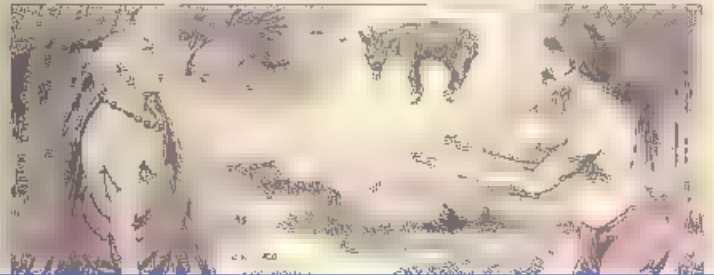
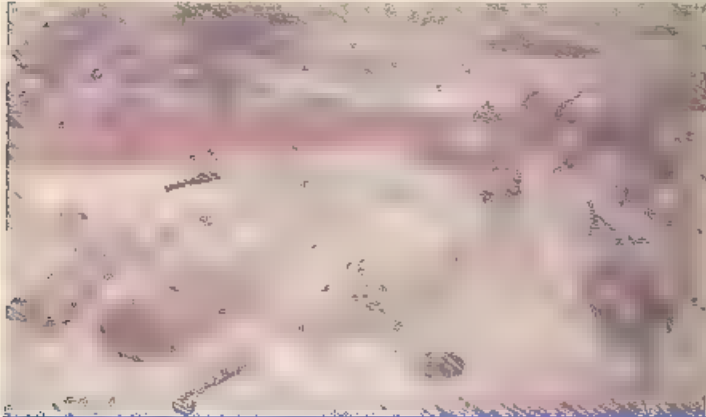
"अहो ज्योतिषाबुवा, काय म्हणता? अज्ञानापूर्वी भला कोण? नाही का शास्त्रज्ञ? भरती येण्यापूर्वी पाण्यातले मासे उचधा वारतात नाही का विपत? त्यांना भरती केव्हा येणार हे कसे कळले हे कोणी विचारले? आम्ही तरी नाही विचारणार बुद्धा!" गणू म्हणाला

ज्योतिषी दीर्घ श्वास घेऊ म्हणाला ठीक आहे तुज म्हणजे. पण इथे, ही गोष्ट बाण्याची कोणाजवळ बोलू नकोस नाहीतर माझी बळ जाईल.

अहो ज्योतिषीबुवा! मला तुमच्या बळची फिकीर नाही म्हणता होय? बन् मला गरिबाला त्यात काय मिळणार आहे?" गणू म्हणाला

तरी ज्योतिषी दुचांची चूक लोकांना धोच्याशी रक्षाचे जे बोलले ते मजुरांनी एवढे होते त्यांनी चार लाकडांना ज्योतिष्याचे भविष्य पार चुकल्याचे व मुसळवार पाऊस पडून जगातून मात्साचे सांगितले म्हणून तुम्ही ज्योतिषी कधी एखादे भविष्य सांगू लागला की लोक म्हणत- 'धांबा धांबा! गणूच्या गाढवाचे याविषयी काय मत आहे हे गणू बोव्याला विचारून पाहू या, प्रथम!"

कोन्या शास्त्रपंडितापेक्षा अधिकृत धातकरी किंवा धांबी बरा असे केव्हा केव्हा वाटते ते उगाच नाही!

दस्तक पुरी

एका मादी एक म्हातारी रहात नसे. तिचे धर ताचाच्या टोकाच्या होने सावाळी लागून एक जंगल होतं. म्हातारीला एकच एक मुलगा होता. म्हातारी मुलाला बघत रानात जाई. दोघे लाकडे काटण्या गोळा करून घेऊन थत आणि त्या विकून जे पैसे मिळत त्यावर त्याचा उदरनिर्वाह चालू पुढे म्हातारी वढाच्या पानांच्या पत्रावळी करून विकू लागली. हळूहळू मुलगा मोठा होऊ लागला. तेव्हा त्याच्या होमीपण वाढू लागल्या. तो दररोज आईजवळ पैसे मागे व जाई शक्य हाई तवळ पैसे देई. परंतु तिला अगदीच असकळ आलं तेव्हा ती आपल्या मुलाला राधावळी म्हणाली- "घोड्या-सारखा वाढलास. चार पैसे मिळवून आणून बापल्या आईला मदत करावची सोडून आईने मिळविलेल्या पैशावर खेळ करायला तुला लान कधी रे नाही वाटत?"

एकाच मुलगा घर सोडून गळत रात्र. म्हातारीला वाईट वाटलं पण करणार काय? उतराव मुलाला किती तय्य पौयशात?

एकदा म्हातारी वढाखाली पान गोळा करीत असता उन्हाच्या आळा लागून त्या पानांच्या पत्रां आल्या. ती सादल्याती वंशूद्धावस्थेत पडली असता एक तरुण मुलगा त्या बाजूला आला. त्याला म्हातारीची ओळख होती. त्याने आदल्याने पायी आणत म्हातारीच्या तोंडावर निपडले व थाल तिचा प्यायल दिलं.

म्हातारीने त्या अनोळखी मुलाला शाकी प्रेमचत नैवा करीत असलंले पाहून विचारलं- "काय रे वाळू तू? काय करतास?"

आजी या जगात माझं हस कोणा नाही मी कामाच्या शोषार्थ निघतारा होतो" तो म्हणाला.

मुमच्या धरापरंत

दरी पौचल्यावा म्हातारी त्याला- "आजी-आता कोडे कातास?" काम

त्या निघताराच त्या मुलगा हात ठेवत

दर वेळी दम मारत त्या मुलगा देवा

विचर करत. विचरत जे पैसे मिळत

त्याच्या अणून देई म्हातारी काही

अपण वनस्पती व मूळपा आणून देई

त्या विकून अनेक पैसे मिळत हळूहळू

त्या मुलगा चार पैसे जमले बराच

गुगुळू करून दोघे आनंदाने त्या परत

गड लागली

एक दिवशी म्हातारीचा मुलगा एका-

पक्षाच्या आल्या घांटा पक्षाच्या मिळत

त्याने त्याने आईला पैसासाठी बाल द्यायला

मुलगा केली पण आईने एक फुटकी

दिवडी देई त्याच्या हाती लागू दिली

म्हातारी म्हणत म्हातारीच्या मन्थारे विन

बराच मुलगा मानून देवनेल्या मुलाती आडण हाक लागलं त्याला घरातून हाक-तून दिल्याशिवाय आई पैसे देणार नाही असे म्हातारीच्या मुलाकड वाटलं दोघांचे दररोज वाडण होई.

ठव्हा दोघे बाहेर गेल असा म्हातारीने मर्ब पैसे एका पुरचुडीत बांधून कोडे तरी लपवून ठेवले आणि घरातून सामान इकडे तिकडे फकून रडत बसली मुलगा बरी आस्थावर चोरांनी पैसे चोळत तल्याचे आईने सांगितलं मुलगा म्हणाला-"तू पैसे मल्ल दिल असतं तर माझ्या उपयोगी पडल असतं तू दरिद्री ती दरिद्रीच." असे म्हणत मुलगा घर सोडून निघून गेला

घोड्या वेळान मानलंला मुलगा आला व त्याने सवें स्थिति पाहिली व म्हणाला- "जे नसल्या होणे ते गरजेने नसते ते सवें पुन्हा मेहनत करून मिळवू पैसे !

'अगे मेहनतीचे पैसे असे कसे जस्तिल? तो गेला आणि पैसे थाले." असे म्हणत म्हातारीने पैशांची पुरचुडी बाहेर काडली

एक मायको विकणारी काळीण माये विकून घरी येत असता वारन कारांना पाऊल आला. ती कोली बिब भिजून गेली आणि घडोले घर घर कापु लागली. बघलेच एक घर पाहून ती मोनरोव उभी पाहली ते एका माळिणीचे घर होते. ती माळिणीचा फुलाचा काकडत बसलेल्या कोळिणीचा पाहून तिची दया आली. तिने कोळिणीला घरात घेऊन कोरडे वृग्दे बसलायना दिजे वन् केलायना वढून मोवायना हावितले माळिणीला घर राटले. माळिणीने कोळिणीचा फुले ठेवली होवी त्या खोलीत होवायला मागितले. माळिणी ही झोपली.

एक कोलीघर फुलाचा कास सुटला होता. ती तिच्या सहन झाला नाही. ती उजवी होईनवे घाटले म्हणून तिचा ओप लागला. म्हणून उठून जाऊन ती रांगड वा टोपली घेऊन आली आणि ती रांगडी घडन ओपली तव्हा बासळीच्या मुवासात तिचा ओप लागले.

खरा न्याय

एका गावा, १६ गन व सनस रहान अस त्याला काट्याघात म्हवे अस फार व्हान लवळ त्यात थोर सदनत कसन पैस मिळवितात त सा त्याचे फवन दोन दीन र मरून सवयी त्यात आपल्या वृलास बावला विल व अजनाचा- मला, मी अतुंगभर कोट्याधीश हाण्यानी स्वान पवन राहला पण तन इतारपक्षी वरून वानवे इवली राहो ३ शिकला मकराल आरुश दोन दावागच्या भाडवत्यावर थोर र थरा कसन सोरघाधीश हा ३ कोट्याधीश जहादन को व्हानि माटया आरुक्षाश जार्नि रिडत.

त्या गरीब माणसाच्या वल व वाच थोरान तेन त्यान दाप त्या मनाचरी इच्छापूण वरून आपन तांग साधक वरून त्यान विनव्वाजान वज दिले मुी गोष्ट इतर व्यापाऱ्यांना पसंत पडली न हो त्यांनी त्याच्याकडून कर्ज घडून त्याचा

एकदा एका ओंधळ्याला व एका लपड्याला बरोबर बरोबर एका गावी जावे लागले. ओंधळा लपड्याला म्हणाला—“तु माझ्या खांद्यावर बस.” लपडा ओंधळ्याच्या खांद्यावर बसून वाट वाढवू लागला.

थोडे भंटर चालून गेल्यावर लपडा म्हणाला—“जहो सुरवात! हेथे छाय कणसाची काप आहे हो! छान कणस लागेल आहत.

‘कणसाची बान? कण काम रे कायेच्या चाटी बाजूला कुंण आहे का? हात मग.” ओंधळ्याने विचारले.

लपडा म्हणाला—“नाही.”

“तिकाडे लोक येत जात अहमते दिशत आहेत का?” ओंधळ्याने विचारले व लपडा म्हणाला—“नाही!”

“कोणी राखणदार आहे का?” ओंधळ्याने पुन्हा विचारले या खेपेन देखील लपडा म्हणाला—“नाही.”

“सरण हे फणम खाण्यानायक नाहीत.” बावळ म्हणाला त्याला पाहिल्यानिहाय ते फणम खाण्यानायक नाहीत हे कळले व डोळस लागण्याना हे कळले नाही आतायन थारा डोळस ठरला.

‘व्यापारचे धन’

प्रधान काळी मलयविरीच्या राज्यात

बळाभाळ तरबाबा राज्या राज्य करीत असत. त्याचा वसित व घन यांचा फार विश्वास होता. राज्याच्या लजिना भरल्या असत व सैन्य मोठे असले की राज्यात शांतता नांदत राहील व परकीय शत्रूंची बळवस्ती राज्याकडे वळणार नाही, असे राजादा वाटत होते. राजा राजकडून जो कर वसूल करी त्यातही अर्धी रक्कम गेल्या. डा निराळी काढून ठेवी आणि बाकी खजिना टाकी, तो राजा प्रजेच्या गुलामाशी मृलीच खर्च करीत नसे.

परंतु धनधान्याची मंत्री देवाटन अनुभवी होती. जे राजा राज्याकारभार कम ते पान प्रजा मुखी होईल हे समजावून सांगतले प्रजेचे मुख हेच राज्याचे धरे वत मानले राज्य करावे असे त्याने सांगितले.

परंतु सैन्याच्या सल्ल्याप्रमाणे राज्य केल्यात लजिना रिकामा होईल व प्रजा डोक्यावर बंदल असा विचार करून त्याने आपल्या सैन्याला राज्यातून हाकलून लावले. दुसऱ्या दिवशी राज्यात कोठे दृष्टीस पडल्यास शिरच्छेद केला जाईल, अशी धमकी पण राजाने सैन्याला दिली म्हणून मंत्री त्याच दिवशी राज्य सोडून जंगलात जाऊन राहू लागला. जंगलात खोरांनी त्याला मारले आणि आपला नायक बंडविक्रम याच्याकडे त्याला घेऊन गेले.

आपला कैदी स्वतः, राजाचा मंत्री असल्याचे जेव्हा बंडविक्रमाला कळले तेव्हा हा मंत्री आपल्याला व आपल्या दोनबंदर अनुयायांना जाळतात फलवून पकडून सैन्यासाठी आर्या असावा असे बंडविक्रमाला वाटले म्हणून त्याचा डाक त्याच्यावरच

एकदा एका ओंधळ्याला व एका लपड्याला बरोबर बरोबर एका गावी जावे लागले. ओंधळा लपड्याला म्हणाला—“तु माझ्या खांद्यावर बस.” लपडा ओंधळ्याच्या खांद्यावर बसून वाट वाढवू लागला.

थोडे भंवर चालून गेल्यावर लपडा म्हणाला—“जहो सुरवात! हेथे छान ठणसाची काप आहे हो! छान फणस लागले आहेत.

‘कणसाची बान? पण काम रे कायेच्या चारी बाजूला कुंभण आहे का? (हा लपडा) ओंधळ्याने विचारले.

लपडा म्हणाला—“नाही!”

“तिकाडे लोक येत जात आहेतले दिसत आहेत का?” ओंधळ्याने विचारले व लपडा म्हणाला—“नाही!”

“कोणी राखणदार आहे का?” ओंधळ्याने पुन्हा विचारले या खेपेन देखील लपडा म्हणाला—“नाही.”

“सरण हे फणस खाण्यालायक नाहीत.” बावळ म्हणाला त्याला पाहिल्याप्रमाणे ते फणस खाण्यालायक नाहीत हे कळले व डोळस लागण्याला हे कळले नाही आता तेच खरा डोळस ठरला.

‘व्यापार’ धन

प्राचिन काळी मलयविराज्या राज्यात

बळगळ नसताना राज्या राज्य करीत असत. त्यांचा धर्म व धन यांचा फार विश्वास होता. राज्याच्या लजिना भरल्या असत व सैन्य मोठे असले की राज्यात धनता; नाशत राहिल व परकीय शत्रूंची बळगळी राज्याकडे वळणार नाही, असे राजांना वाटत होते. राजा राजकडून जो कर वसूल करी त्यातही अर्धा रक्कम गेल्या. हा निराळी काढून ठेवी आणि बाकी खजिना टाकी, तो राजा प्रजेच्या गुलामांनी मूर्खीच खर्च करीत नसे.

पण धनवानाचा मंत्री देवाटन अनुभव घेता. पण राजाला राज्यकारभार कम नसत. पण राजा मुखी होईल हे समजावून मंडितल प्रजेचे मुख हेच राज्याचे धरे धन मानून राज्य करावे असे त्याने नमिंतले.

परंतु सध्याच्या सल्ल्याप्रमाणे राज्य केल्यात लजिना रिकामा होईल व राजा डोक्यावर बंदल असा विचार करून त्याने आपल्या मंत्र्याला राज्यातून हाकलून लावले. दुसऱ्या दिवशी राज्यात कोठे दृष्टीस पडल्यास शिरच्छेद केला जाईल, अशी धमकी पण राजाने मंत्र्याला दिली. म्हणून मंत्री त्याच दिवशी राज्य सोडून जंगलात जाऊन राहू लागला. जंगलात खोरांनी त्याला मारले आणि आपला नायक बंडविक्रम याच्याकडे त्याला पळून गेले.

आपला कैदी स्वतः, राजाचा मंत्री असल्याचे जेव्हा बंडविक्रमाला कळले तेव्हा हा मंत्री आपल्याला व आपल्या दोनबंदर अनुयायांना जाळ्यात फसवून पकडून सध्यासाठी आर्या असावा असे बंडविक्रमाला वाटले. म्हणून त्याचा डाव त्याच्यावरच

एका गावी संपूर्ण नांवाचा एक गरीब खेतमारी रड्यात खेते. तो स्वयंकाय पण हात होता तो सतत्या कार्यात नोकरीत राख देत असे सोमूचा पण सोमूचा पण मुक्ता होता. पण हुशार मुक्ता होता.

सोमूच्या घराजारी श्यामू नामक एक श्रीमंत अनुषंग रड्यात असे. या बरना १०१ व्याच्या मुलाने कर्तव्य म्हणून पुष्कळ पैस खर्च करून दान धर्म केला व बापाची १०१ अजरामर केली.

सोमूने ती गोष्ट पाहिली आणि आपण मेळवावर आपली कीर्ति अजरामर व्हावी अने त्यांना वाट लागले. अत्यंतमयी त्याने रामूला जखल बोलाविले व म्हणाला— 'त्यामच्या मुलाने बापाची कीर्ति कशी अजरामर केली तू पाहिलीच आहेस. माझे नाव सुद्धा अजरामर राहील असे काही तरी नू कर.' असे सांगून सोमूने छोळे मिटले.

गरीबीत बापाची कीर्ति अजरामर होईल असे काय करावे हे रामूला सुचना बघून किंवार कळून त्यात मनाची काही तरी ठरविले. तो एक काही घेऊन वाटने गेला या जाणाऱ्यांना बघवू लागला.

गाववाले म्हणू लागले, 'या रामूपेक्षा याचा बावच बरा होता की हो.'

पांडवांचा वृतात एकूण घटणाट् भयभोग जात्याचे शकुनी नामने ओळखले आणि ती गोष्ट त्याने कणाला जाऊन सांगितली. दोघांनी ती गोष्ट दुर्योधनाला सांगितली. दुर्योधन स्वतःच काळजीत पडला होता.

तेव्हा कर्ण दुर्योधनाची समजूत घालण्याच्या हेतूने म्हणाला—'खरे राजा! पांडव राजावनात कनेक यातमा सहन करीत आहेत व त्यांचे राज्य बळकावून सर्व देवर्ष उपभोगीत आहेत म्हणून पांडवांचा काळजी वाटायला पाहिजे, मुला नाही तू पांडवांच्या स्थितीचे वर्णन एकूण खाना फार आपले सर्व वंशव त्यांच्या तबरेसमोर आपण दिलेस तर त्यांचा सारा बिभाळ पण या विषयी मल्लाच्या आणि उद्या उत्तरणार नाही का? म्हणजे तुला व आम्हां

सर्वांना बानंद होईल तुझ्या अत पुरेतील राजमहोपांना पाहुणे शौणदीची मान वक्कीच खाली होईल व मलातल्या मनात तिचा अळकळाट होईल.'

शकुनी मामांनी कर्ण म्हणाला खाला जोरदार वाळात दुजोरा दिला.

दुर्योधन म्हणाला—'तुम्ही म्हणालात ते सर्व बरोबर आहे. पण बाबांची समती मिळाली पाहिजे वा? ते आपल्याला वृत्त-वनात जायला परजानगी देणार नाहीत. तुम्हीच नाही का भला सांगितल्यात की पांडवांच्या स्थितीचे वर्णन एकूण खाना फार वाईट वाटले. म्हणून तुम्ही दुःसासनाचा आपण दिलेस तर त्यांचा सारा बिभाळ पण या विषयी मल्लाच्या आणि उद्या सकाळी मला कशा तऱ्हेन बाबांची परवानगी

त्याची पळ घेपटली. नंतर त्यांनी समंग नामक एका गवळ्याला बोलावून मग गांगी नीट समजावून सांगितल्या आणि म्हणाले—
आम्ही तुमच्याबरोबर महाराजांकडे घेऊन
आणि तू हेतू घेतात महाराजांच्या गाई
आहेत असे सांगे.

त्या प्रमाणे समंग त्या दुष्ट वृत्ताच्या-
बरोबर धृतराष्ट्राकडे गेला आणि म्हणाला—
"महाराज, आपल्या गाई हेतूवनाकडे गेल्या
आहेत. निकडे चारा पण चांगला आहे
परंतु रानटी झापडापासून गाईंचे रक्षण
करणे आवश्यक आहे आपणाजवळ वा
गोष्टीचे निवेदन करण्यासाठी आलो होतो.

ते एकूण कर्ण व शकुनी धृतराष्ट्राला
म्हणाले—"महाराज, दुर्मोघन हेतूवनात
जाऊन दुष्ट झापडांचा सहारा करीत व
गाईंचे सहजी रक्षण होऊ शकते.

धृतराष्ट्र शांतपणे सर्व ऐकून घेऊन
म्हणाला—"गाईंचे रक्षण करणे शक
आवश्यक काम आहे, परंतु यावेळी हेतू-
वनात जाणे इष्ट नाही तेथे पांडव म्हणून
आहेत. तुम्ही तिथळ गेल्यात व विनाकारण
त्यांनी तुमची किंवा तुम्ही त्यांची आणखीच
काढली तर परिणाम फार वाईट होईल
म्हणून इतर पांडवांचे भीती वाटत नाही
परंतु मीम काळा नाव आहे. तो द्धव

अंतर्गतविनाय राहणार नाही तुम्ही
इच्छित काहीतरी उद्योग करालाच. तुमच्याच
अजून स्वर्गात जाऊन उत्तमोत्तम शस्त्रात
भयावन करून आणू. त्याच्या समोर
तुमचा पाडाव लागणार नाही म्हणून मी
मागतां ते एका हेतूवनात जाण्याचा विचार
सादा गाईंच्या रक्षणामाठी आताही
काणाला तसे पाठवून जा.

शकुनी धृतराष्ट्राला म्हणाला—"महा-
राज पण आपही असे काही होऊन देणार
नाही. आम्ही पांडव राहतात त्या बाजूला
द्रोणाच नाही काही विवश वनविहार
करू आणि गाईंच्या खाण्यापिण्याची व्यवस्था
कधी काय आणू हे पाहून परत राऊ पांडव
सुधिशिमाच्या आगवाहेर नाहीत.

शकुनी म्हणाला ते धृतराष्ट्राला पटलं
म्हणून तो म्हणाला—"मरे तर जग संसा-
दून रहा. दुर्मोघनाला परमानंद झाला
त्यात बोधयानला आप्याची तयारी सुरू
केली कर्ण दुःशासन व शकुनी यांच्या
सन्मनाने सहस्रावधी रथ हत्ती, घोडे व
मैथिल गांवा व अंतपुरातल्या राण्यांना
दगंबर घेऊन आपल ऐश्वर्य पांडवांना
दाखविण्यासाठी दुर्मोघन निघाला.

हेतूवनात मर्वाच्या उतरण्यासाठी तबू व
राहुट्या उभारण्यात आल्या सुरवातीला

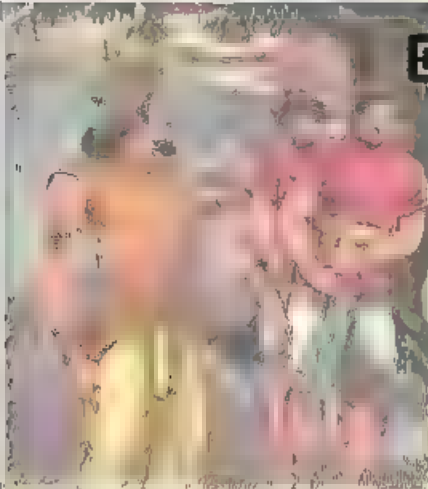
गाई गुरांची कधी काय व्यवस्था आहे याची
पाहणी झाली शत्रुस शक्यतेना आवश्यक
धुवना करण्यात आल्या लोकगीते व लोक-
नृत्य यांचे करमणुकीचे कार्यक्रम झाले.

दुर्मोघन आपल्या मुलांवाळांसह वन-
विहाराला निघाला हेतूवनाच्या मध्यभागी
एक रमणीय सरावर होते तेथेच उतरण्याचे
ठरवून त्यात तेथे तबू व राहुट्या उभार-
ण्यास आज्ञा केली.

त्या शरोवराच्या फलीकडेच सुधिशि-
माचा आश्रम होता. दुर्मोघनाने तेथे
राहण्याचे ठरविले त्यावेळी सुधिशिमराने
वाद्यणाच्या सन्मनाने सत्यसव नामक यज्ञ
सुरू केला होता तो यज्ञासमय संपून होता.

मिळवून घेता येईल याची पुनरावा
भीष्याचार्य आजोबांचा सुद्धा होकार मिळ-
विला पाहिजे त्या बोधांची समजूत घाल-
ण्याचा एकादा उपाय योजून मला सांगा.

सुमच्या दिवशी कर्ण शकुनीला व
दुःशासनाला नदीवर नेऊन दुर्मोघनाकडे
आला व म्हणाला—"आपल्या भायी हेतू
वनात शरायला मोठलेल्या आहेत हिंस
जनाबरांसमूह त्या गाईंच्या रक्षणाना भार
तुमच्यावर असल्या कारणाने हेतूवनात जाऊन
येणे आवश्यक आहे असे तू वृद्ध महाराजांना
समजावून सांगे महाराज हेतूवनात जायला
नक्कीच परवानगी देतील आपण पांडवांचा
पाणवत्याच करून परत येऊ."

वनविहारासाठी आले आहेत आणि त्यांच्या आजने तुम्ही पंधून चालते व्हा नाही तर तुमचो खोड मोडण्यात येईल."

गंधर्वांचे नोकर ते ऐकून हसले. म्हणजे - 'तुमच्या महाराजांची आज्ञा! तुम्हीच चालते व्हा प्रथम' आपले महाराज चित्तथर गंधर्व यांच्या आज्ञेने वाडूही येथे आली आहे! तुम्ही ही जागा सोडून युधिष्ठिराच्या आग्रहाने तिकडे जाऊन राहू शकता आहात, वानवाच्या महापावांचा विहार करण्यासाठी हा राजीव प्रवेश आहे.'

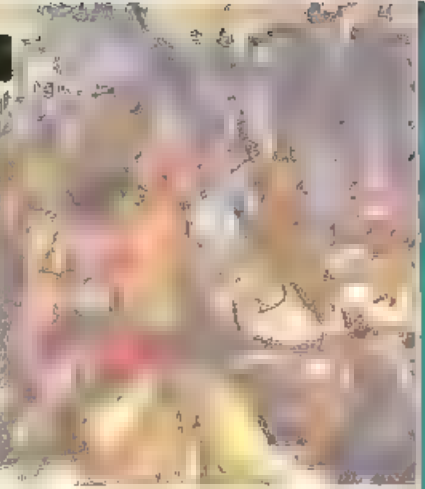
हे ऐकून दुर्योधन सतापला आणि म्हणाला - 'मला येथून निघून जायला सांगणारे हे गंधर्व कोण आहेत रे?' असं म्हणत त्याने गंधर्वांनी खोड मोडण्यासाठी आपले सैन्य पाठविले.

चित्तसेन गंधर्वांच्या आज्ञेने गंधर्वांनी दुर्योधनाचे सैन्य यत्नातून त्याला पिटाळून लावले. ते दृष्टी दुकून कर्ण व दुर्योधन पहात होते. दुर्योधनाची प्रसंगा मिळविण्याच्या हेतूने कर्ण गंधर्व सैन्यावर लूट पडला. त्याने कित्येक गंधर्वांना ठार बोट. परंतु इतक्यात सहस्रावधि गंधर्वांनी येऊन त्यांनाच घेरले. कर्णाला सकटात पडल्या पाहून त्याच्या मदतीला दुर्योधनाचे आक्रमण करणारे सूरवातीला जी नुसती चकमक

रावली स्वतः चित्तसेन गंधर्व सैन्यावर घडून दाखल झाला.

चित्तसेनाने आपली राधा टाकली. दुर्योधनाच्या सैनिकांना काम करावे, सुचना अर्थात ते पळू लागले. दुर्योधनाच्या बाबतीत तो आपले सैन्य परत गोळा करून आगण्याच्या अवघाची प्रयत्न पण करून पाहिला. एकदा कर्ण व दुर्योधनाच्या सैन्यात होता. परंतु गंधर्व सैन्याने त्यांच्या सैन्यात लुकले. लुकले करून टाकले तेव्हा कर्ण विकर्णाच्या रयात बसून पळून गेला. दुर्योधनाला एकदा पाहून गंधर्वांनी त्याच्या समक्ष बांधल्या चित्तसेनाने त्याला बंध करणे बरोबर नाही असा विचार करून त्याला फक्त बंदी करून घेतले. नंतर गंधर्वांनी दुर्योधनाच्या इतर गाव नद व अंतःपुरातील निवासा बंध केले.

आपल्या राजांना व राजपरिवाला गंधर्वांनी बंदी केल्या पाहून कौरव सैनिक गंधर्व सैन्याच्या आधमाकडे धावले आणि हात जोडून युधिष्ठिराला म्हणाले - 'हे महाराज! कौरव राजाला, त्याचे बंधू व त्याच्या सर्व पत्नींना बंदी करून गंधर्व सैन्याने गंधर्व सैन्यावर पर्वताकडे नेत आहेत. याचा सोडवून उपकृत करावे.'

सैन्याच्या नाडी व वन गडन आम म्हणाला. जे बांधू लागले. पाहिले हात ते गंधर्वांनी करून दाखवले. आतां मोठे सैन्य उघे करण्याची व युद्ध करण्याची आपल्याला गरज उरली नाही. शकटात सापडलेल्या शक्तास देव असोच पावतो.'

हे ऐकून युधिष्ठिर त्याला थोडा रागाने म्हणाला - 'योगी! काळवेळ पाहून बोलायला शीक शोधा.' कौरव आरम आग्रह मागायला आले आहेत त्याचे रक्षण करणे आपले कर्तव्य आहे. आपल्या भारीवदांच्या कृतीचा अपमान हा आपला अपमान आहे. मी पत्रवीला पंतली आहे, युद्धाला स्वतः बाळ शकदार नाही. म्हणून तु

करीत निघालेला पाहून कौरवांच्या सैन्या-
तल्या कोकता जिवंत जीव आल्यासारखे
वाटले. पांढव पाठलाग करीत असल्याचे
गंधर्वांना कळाले तेव्हा ते पांजरे. अर्जुनाने
जवळ जाऊन त्यांना समजाऊन सांगितले-
'सधवे ही तुम्ही ज्या दुय्यधन'चा यदा
करून घेऊन नाऊला आहो तो आमचा
मक आहे त्याचा सोन्याचा अर्जुन
आमचे दादा युधिष्ठिर यांची इच्छा आहे.'

अर्जुन! यांत बंदी करावया आम्हांला
स्वतः इमान आशा केली आहे त्याच्या
आश्रय पावून वरण आमचे कर्तव्य आहे.
गंधर्व म्हणाला

'गंधर्व राजाकडची मित्रता' बंदी
कारण धनचित्त व श्रेयस्वर्ग्यांशी आन वरण
बोलात भी सांगतो आहे तसा दुर्योधनाला,
त्याच्या भावदांना व सर्व स्त्रियांना भूक्त
करा तुम्ही वस करू नाही तर मला
पुढील वरणवर पुढे करून देवता सोडवावे
नामक अर्जुनाने स्पष्ट वाटलात सांगितले
रण समर्थ युद्धाच्या तयारी झाले

पांढवाचे व गंधर्वांचे युद्ध सुरू झाले.
गंधर्वांनी कौरवांना घेरून जसे बंदी केली
तसे पांढवांना पण बंदी करून घेता बंदी
जे समजून पांढवांनी धरत पाहू पांढवा
समोर त्यांची डाढ तिथी नारी अर्जुना

चावोबा

अर्जुन, नकुल व सहदेव चौघे भाऊ हा
आणि आपल्या भावंडांना सोडवून आणा
घाईतरीत आतनावीपणा दाखवू नका
शक्य झाल्यास गुण्या भाविदाले गंधर्वांशी
बोलून व ते शक्य न झाल्यास युद्ध करून
आपल्या बघून सोडवून घ्याया एक गोष्ट
लक्षात ठेवा, आपले आपसांत भांडण असेल
तेव्हा आपण पांच व ते बंधू पण तिसरा
कोणी आला तर आपण एकमे पांच आहो
याची जाणीव गंधर्वांना करून द्या."

अर्जुनाने युधिष्ठिराच्या आज्ञेचे पालन
करणेचे बघून दिले त्यावेळी भीम,
नकुल व सहदेव यांना बरोबर घेऊन
पुढास निघाला. अर्जुनाला रथात बसून

गंधर्वीवर बाणांचा वर्षाव करून त्यांना पळो की सज्जो करून सोडले.

युद्ध चालू असता चित्रसेनाला अर्जुन आव्याचे कळले. त्याने त्याला स्वतःची ओळख दिली व म्हणाला-“अर्जुन! तू मला नाही का ओळखलेस? जरे, मी चित्रसेन, तुझा मित्र. हा दुष्ट दुर्योधन तुमची व द्रौपदीची मान खाली व्हावी यासाठी आपला दिमाख दाखवायला इकडे आला होता ही गोष्ट देवेंद्राला कळली होती. म्हणून त्याने या सर्वांना वरून स्वर्गात घेऊन यायला धाव्हाला पाठविले होते. म्हणून आम्ही रथाच्या जागेचे पालन करीत आहो.”

ते ऐकून अर्जुन म्हणाला-“हा दुष्ट आहे हे आम्हाला माहीत आहे. तरी आमचा भाऊ आहे. त्याला सोडवून आणण्याची आमचा दाद यधिष्ठिर याची आज्ञा आहे. तू त्यांच्या समोर जाऊन तुला जे काही सांगायचे असेल ते सांग. मी तुझा मित्र व शिष्य या नात्याने ही गोष्ट सुचवीत आहे.”

चित्रसेना यधिष्ठिराच्या विनंतीला मान देऊन दुर्योधनादिकाना मृत केले आणि स्वर्गाकडे प्रस्थान केले. त्यानंतर यधिष्ठिराने दुर्योधनाला जखम बोलवून सगळ्यांना सांगितले. म्हणाला-“दुर्योधन! पुन्हा असे दुस्साहस करू नकोस. तुला त्यामुळे सुख मिळणार नाही. झाले गेले विसरून जा. तू अंतःपुरातील विनम्राना घेऊन हस्तिनापूरला परत जा.”

चित्रसेनेने यधिष्ठिराच्या विनंतीला मान देऊन दुर्योधनादिकाना मृत केले आणि स्वर्गाकडे प्रस्थान केले. त्यानंतर यधिष्ठिराने दुर्योधनाला जखम बोलवून सगळ्यांना सांगितले. म्हणाला-“दुर्योधन! पुन्हा असे दुस्साहस करू नकोस. तुला त्यामुळे सुख मिळणार नाही. झाले गेले विसरून जा. तू अंतःपुरातील विनम्राना घेऊन हस्तिनापूरला परत जा.”

शिवपुराण

[१०]

पांचवीच्या विवाहाची हिमवानाने कुंकुम-पत्रिका पाठविली होती. ती वाचून त्याची मित्रसवळी व नातेवाईकमंडळी सज्ज होऊन सपरिवार लग्नाला निघाली. ते आजल्या परावर सोण्याची कुले, मोठी, माणिक्य, पाचू आणि गणि अहेर म्हणून घ्यायला येऊन आले. निरतिराज्या पर्वताचे प्रमुख नवरत्न, चंदन अगरू इत्यादि सुगंधी द्रव्ये, हत्ती, घोडे बहेरासाठी येऊन गेले. हिमवानाने सर्वे अहेर आनंदाने स्वीकारून त्यांचा सर्व प्रकारे भास्कार केला आणि त्यांच्या आतिथ्याची उत्तम व्यवस्था केली.

अतिथीप्राप्ती व विवाहासाठी दस्यु योजने विसर्जण मांडव तयार करण्याचे काम हिमवानाचे विश्वकर्माला सांगितले. हिमवानाची राखणीची औषधीपूर उत्तम

प्रकारची शोखे व पत्ताकांनी सजविल्यात आली होती.

तिकडे कैलास पर्वतावर शंकराचा हिम-वानाची शुभ पवित्रा मिळाली. ती वाचून शंकराचा कार आनंद झाला. पायुदेवाला पाठवून शंकराने नारदाला बोलवून घेतले. नारदाने शोळावध्याचे कारण विचारले.

“नारदा, पांच दिवसांनी माझा विवाह हिमवानाची मुलगी पार्वतीबरोबर होण्याचे निश्चित झाले आहे. वेळ फोडा आहे. तुला बांछित कामनाची शक्ति प्राप्त आहे. म्हणून त्रिलोकाल्या निर्वाधियांस माझ्या बत्तीने माझ्या विवाहाचे निमन्त्रण देऊन ये. कुवेराला भेटून विवाहास योग्य सर्व वस्तुसलंकार घेऊन यायला सांग.” शंकराने नारदाला सांगितले.

नारदने मोठ्या आनंदाने ती कामगिरी स्वीकारली आणि शंकराचा निरोप घेऊन निघाला. सहा, विष्णू व इंद्र आदिक देवांना मूळीक व ताम्रलोकांतील लोकांना औपचारिक निमंत्रण देऊन तांदूळ म्हणाला— “माघ शुद्ध एकादशीच्या दिवशी प्रातःकाळ शिवपावतांचा विवाह व्हावे. त्या विवाहास उपस्थित राहून वधूवरास आशीर्वाद द्यावा. त्यानंतर कुबेराला भेटून लक्षासाठी आवश्यक सर्व सामुग्री घेऊन कुबेराबरोबर कैलास पर्वतावर आला.

शिवपार्वतींच्या विवाहास शहा, विष्णू व इंद्रादिक देव आणि सप्तर्षी कैलास पर्वतावर येऊ लागले. नंदी व गुरी अतिथि

अतिथींच्या उतरण्याची व फराळाची तयारी व्यवस्था ठेवली. शंकराने सर्वांचा कुशल-वार्ता विचारून सद्येचे स्वागत केले.

ब्रह्मदेवाने गौरीहित्य करावे असे ठरले. विष्णू, इंद्र आदिक आणि सप्तर्षी वडील भारीमंडळी वरपक्षाकडील मानण्यात आली. शंकराचा मंगल अभिषेक करण्यासाठी बृहस्पतीने गृह्यं धरला. त्या मुहूर्तावर गरुड, गंधर्व, यक्षनारी सप्तमाता, लक्ष्मी, सरस्वती, शची, अरुंधतीसारख्या पतिव्रतांनी शंकराला अभ्यंग स्नान घातले. हरिचंद्र लोखंड शंकराला कंठहार घालण्यात आला. अग्नि, गौतम, भृगू आदिक महर्षींनी विधिवत लग्नकंकण शंकराच्या जखव्या मनगडास बांधले आणि नवग्रहांची पूजा करविली.

त्यानंतर ब्रह्मदेवाच्या आज्ञेनुसार शंकर नवरदेव होऊन मंगल वाद्य ऐकत व नृत्य पहात औपवीपुत्रीच्या दिशेने निघाला. कैलास पर्वताच्या दक्षिणसोयी पदमंथार तेमण्यात आले इथे आणि नंदी व शंकराचे गण शंकराबरोबर निघाले होते. वीरभद्र, वंडोडवर, नैरव आपापल्या वाहनांवर निघाले. शंख, डमरू, घंटा, जिण, वेणू वीणा व मृदंगाच्या तालावर भद्रकाली व गण दल करीत निघाले.

नवरदेवांची प्रत्यक्षीकरणे वरतून पडून

वृष्क निघाली. सरस्वती व ब्रह्मदेव हनुवर लक्ष्मी व विष्णू गंधावर आणि शची व इंद्र उडत्या सिंहासनावर बसून निघाले. कुबेर व वनिधी घेऊन शंकराच्या मागे बघला. दैवनारी व ऋषीपत्नी आणि अप्सरा त्रिकविनिज वगु मोल बसले परिवान करून विमानातून निघाल्या.

शंकराच्या विवाहाने वऱ्हाड औषध-पुरीच्या सीमेवर आले तेथे हिमवान आपले पुरोहित मुनीवर्य गर्ग, पत्नी मेनका व पुत्र मांछा सह गंगलबाब बाबत वसता सामोरा आला. ब्रह्मदेव, विष्णू, देवद व ऋषीमुनीस त्याने प्रणाम केला आणि शंकरा-समोर हात जोडून उभा राहून म्हणाला— “तु सर्वेश्वर महादेव आहेस तुला ज्ञापाता करवून घेऊन तो कृतार्थ झालो. आता माझ्या घरी येऊन पार्वतीचा हात आपल्या हातात घेऊन आमच्या सर्व कुटुंबियांस कृतार्थ कर.” त्यानंतर हिमवानाने बघला पोसाख देऊन मुंगीची द्रव्ये, कुळे व तांदूळ घेऊन वरपूजा केली. सर्व जतिर्षींचा स्वागमास उत्तमोत्तम पेय्य देश्यात आली. त्यांचा श्रम परिहार करण्यासाठी वधूपक्षाकडील लोक पंथ्याने बाग करू लागले.

शंकराचे रूप पाहून वधूपक्षाकडील सर्व स्त्रियांनी पार्वतीला जसा पती मिळाल्या-

बघत हो किती सौभाग्यवती बाहे माझे परस्परंशी दर्शन केले नंतर मेनका हात जोडून शंकराला म्हणाली— “मी इतरांचे बोलणे ऐकून काही काही बोलले. ते विसर तु शंकर आहेस, जमा कर.” नंतर सौभाग्य-धर्मी स्त्रियांनी शंकराला आशीर्वाद दिला. शंकराला घेऊन हिमवान व मेनका वाजत वाजत व पुष्पवृष्टि करीत जनवासा होता तेथे आले. वदना उघांना जहेर हावयाचा होता देऊन सर्वांची उतरण्याची उत्तम व्यवस्था करून दोघे आपल्या घरी परत आली.

पार्वती कुळरीसीप्रमाणे गौरीहाराला बसली. अतिथींच्या देवळात जाऊन देवाला

नमस्कार केला व देवीचा आशीर्वाद घेतला. सौभाग्यवती स्त्रियांवरोबर ती देवळात जात असतो देव आकाशातून तिचे दर्शन घेऊन मनात म्हणत होते, ही परमेस्वरी आहे. हिचा शंकराशी विवाह झाला तर आपले सर्व कष्ट दूर होणेल.

पार्वती अंदिकेची पूजा करून प्रती परतली. मूर्ततीची वेळ जवळ येत होती. शंकराला पुरावतावर बसवून मंगलवाच साजवीत विवाह मंडपात बसवून आणण्यात आले. हिमवानने पुढे होऊन शंकराला मांडवात आणले व ब्रह्मदेवाने बोहोल्यावर मांडकेल्या पाटावर बसविले. हिमवान व भक्तका दोघांनी जामाताचे वरण घुवून ते पाणी स्नानावर शिंपवून घेतले आणि नंतर विविध कन्यादानाचा कार्यक्रम उरकला. शिवजी व पार्वती परस्परांकडे पाहून आनंदित झाले.

अशाप्रकारे शंकरपार्वतीचा विवाह घाटा-मट्याने पार पडला. सर्व शंकराचा निरोप घेऊन स्वस्थानी तिघून गेले. शंकराने हिमवान

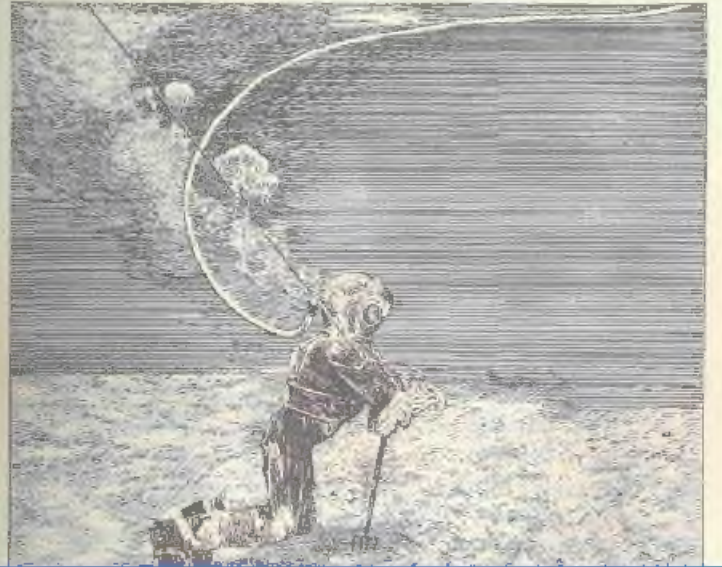
कडून हिमवान व भक्तकेला कळविली. हिमवान व भक्तकेने पार्वतीला निरोप देण्यासाठी सर्व तयारी केली. सुंदर उत्तमोत्तम वस्त्रे, तिचे सिल्लसंग, दाती, संसाराला लागणारी भांडी सगळे अहेराचे शानान घेऊन पार्वतीला शंकरावरोंवर जाण्यास निरोप दिला. निरोप देतांना म्हणाले-“सदाशिव, आतां पार्वतीच्या मुख-दुःखान्ता मालक तुच आहेस.” सौभाग्यवती स्त्रियांनी शंकर पार्वतीला प्रेमपूर्वक आशीर्वाद दिला.

सुमुहूर्तावर शंकर पार्वतीसह कैलास-पर्वतावर आला आणि श्मशानीच्या आदेशा-प्रमाणे विधिवत गृहप्रवेश झाला. तीन दिवस कैलासपर्वतावर जेवणावळी चालू होती. त्यानंतर ब्रह्मा, विष्णू व इंद्रादिक देव आणि सप्ताधीनी शंकरपार्वतीला आशीर्वाद देऊन त्यांचा निरोप घेतला. शंकराने सर्व शि यथोचित वस्त्रे आदि देऊन निरोप दिला.

१२०. ‘स्पंज’ याची शिकार

“स्पंज” हा एक पाणी सोडून वेणारा समुद्रात राहणारा प्राणी आहे. परंतु त्याचा वाहने तो शायी असेलच कोणाचा वाहत नाही. त्याला डोके तसेच व त्याच्या अंगात रसत प्रवाहण गच्छतो. परंतु तो वाहतो व त्याचा पिले होलात. तो खातो. तो निवृत्त असतो तोसर्वत त्याच्यावर एक एक पातळ कात असते. त्याचा आतील भाग मऊ रेषांचा गुता असतो.

‘स्पंज’ अनेक प्रकारचे असतात. काही फार मुख्यमान असतात. ते समुद्राच्या तळातून मोठ्यासारखे बाहेर काढले जायतात. तेथे काटेरी कावळ्याने त्याला मरण्याचे चित दिले आहे. याला काढण्याचे काम करणारांना हवेचा पुरवठा करणारी मज्जी आणि त्याला बाहेर काढण्यासाठी जो रोटर असतो तोदेखील विवात दिसते.

Fullscreen

127

